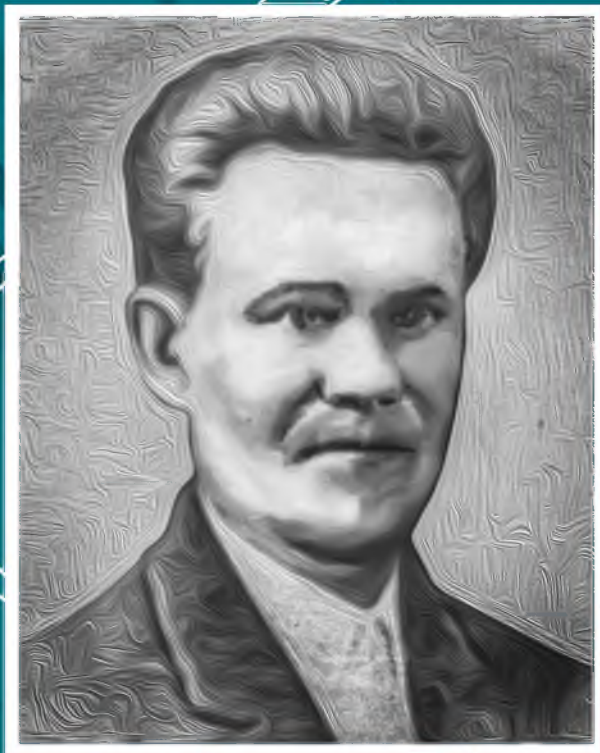

До 145-річчя
Якова Феофановича
Чепіги

«НАЦІОНАЛЬНА ШКОЛА ЯКОВА ЧЕПІГИ»

Тези доповідей
обласних педагогічних
читань

30 квітня 2020 року

Державна науково-педагогічна бібліотека України
імені В. О. Сухомлинського
Національної академії педагогічних наук України
Миколаївський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти

«Національна школа Якова Чепіги»

*(до 145-річчя
Якова Феофановича Чепіги)*

**Тези доповідей
обласних педагогічних читань**

30 квітня 2020 року

м. Миколаїв

III. Змістова лінія «ЛІНГВОДИДАКТИЧНА СПАДЩИНА ЯКОВА ЧЕПІГИ»	50
Г. Гич	
МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ЧИТАННЯ ЯКОВА ЧЕПІГИ І ЧИТАЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	50
IV. Змістова лінія «ВИКОРИСТАННЯ ІДЕЙ ЯКОВА ЧЕПІГИ У ВИКЛАДАННІ ПРЕДМЕТІВ ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНОГО ЦИКЛУ»	56
Н. Махровська, Г. Погромська, Е. Рогожинська	
ГРУНТОВНІ ПРИНЦИПИ НОРМАЛЬНОЇ ШКОЛИ Я. ЧЕПІГИ В КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНОМУ НАВЧАННІ МАТЕМАТИКИ	56
І. Мироненко	
ПОГЛЯДИ ЧАРЛЬЗА РОБЕРТА ДАРВІНА В РОБОТАХ ЯКОВА ФЕОФАНОВИЧА ЧЕПІГИ	61
Г. Погромська, Н. Махровська, Е. Рогожинська	
ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ІДЕЙ ВІЛЬНОЇ ТРУДОВОЇ ШКОЛИ Я. ЧЕПІГИ В ІНТЕГРОВАНІЙ ОСВІТНІЙ ПРОЦЕСІ З МАТЕМАТИКИ.....	64
V. Змістова лінія «ПИТАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ВЧИТЕЛЯ В РОБОТАХ ЯКОВА ЧЕПІГИ»	68
О. Кизименко	
ВИМОГИ ДО ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ВЧИТЕЛЯ У ПЕДАГОГІЧНІЙ КОНЦЕПЦІЇ ЯКОВА ЧЕПІГИ.....	68
О. Костенко	
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ	71
Л. Продан	
ВИМОГИ ДО ВЧИТЕЛЯ У ПЕДАГОГІЧНІЙ КОНЦЕПЦІЇ ЯКОВА ЧЕПІГИ	76
О. Сокурєнко	
ЯКІВ ЧЕПІГА ПРО САМОВИХОВАННЯ ВЧИТЕЛЯ: РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ У СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	80

ІІІ. Змістова лінія «ЛІНГВОДИДАКТИЧНА СПАДЩИНА ЯКОВА ЧЕПІГИ»

УДК 37.017:37.011.3–051

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ЧИТАННЯ ЯКОВА ЧЕПІГИ І ЧИТАЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Галина Гич

Виховання «компетентного читача» є провідною педагогічною метою національних програм підтримки і розвитку читання багатьох країн світу, постійно зростає число держав, де читання розглядають як базове вміння життєдіяльності людини (Фасоля А. М., 2013, с. 361).

Сучасний учень знаходиться на перетині книжкової та комп'ютерної культур, і саме в цих умовах він формується як читач. Найбільш глибокі зміни читацької поведінки пов'язані з інформаційними технологіями, що впливає на формування зовсім іншого читача. Іншою стає читацька поведінка сучасних учнів. Відповідно треба шукати ефективні методики навчання читання, які б максимально враховували особливості сприйняття та розуміння інформації учнями ХХІ століття.

Мета публікації полягає в теоретичному обґрунтуванні доцільності використання методики навчання читання методом цілих слів Якова Чепіги.

Поставлена мета репрезентована в таких завданнях:

описати особливості методики навчання читання учнів початкової школи методом цілих слів Я. Ф. Чепіги;

запропонувати конкретні шляхи використання цього методу на уроках Нової української школи.

Сучасні діти сприймають букви, цифри, схеми, малюнки через певний технологічний пристрій – програму, яка забезпечена засобом виведення – екраном. Цей екран і замінює сучасній дитині собою багато інших предметів, зокрема – книгу. Саме цим зумовлена зміна дієслова «читати», яке сьогодні рідко є читанням-зануренням у текст, а характеризується науковцями як скролінг- і скрімінг-читання. Цифрова епоха не знищила

читання дітей, але сьогодні вони читають зовсім по-іншому, ніж попередні покоління дітей, і читання для них має зовсім інший смисл, ніж у попередні епохи. Читання з екрану настільки відрізняється від читання з листа, що ці два види читання можна назвати принципово різними техніками. Науковці говорять про традиційні та нові практики читання (Назаров М. М., Ковалев П. А., 2017, с. 91).

Читання учнів ХХІ століття сьогодні передбачає: розвиток уваги до сигналів тексту, насамперед до слова (незрозумілого, ключового, образного) і зв'язку слів; формування вміння активно сприймати текстову інформацію (бачити незрозуміле, ставити питання, прогнозувати зміст, перевіряти свої міркування і співвідносити їх із текстом); стимулювання читацької уяви для відтворення авторських образів; націлювання на пошук істотного, головного і вираз сенсу тексту; спонукання до роздумів над змістом тексту з метою визначення ставлення дитини до подій, описаних у ньому.

Останніми роками науковці пишуть про такі феномени читання дітей, як «зісковзування погляду», «розбите дзеркало» (Гич Г. М., 2019). Перший виявляється в тому, що очі читача постійно «сковзають» по сторінці, опускаючись донизу, і текст не читається уважно, а очі «вибирають» лише частину рядка. По суті, діти «нового покоління» сприймають будь-який текст як готову картинку. Це потребує серйозного теоретичного переосмислення і розроблення відповідних методичних рекомендацій для вчителів початкової школи. З цього погляду є сенс є сенс докладно вивчити і впроваджувати у практику методики навчання читання методом цілих слів, яка була розроблена Яковом Чепігою.

Метод цілих слів у сучасній практиці навчання грамоти пов'язаний із навчанням шестилітніх першокласників. Сутність цього методу полягає в тому, що учні, не знаючи букв, запам'ятовують через зорове сприйняття образ слова без поділу його на окремі склади, звуки, букви. Вправам на швидке зорове сприйняття обов'язково мають передувати такі види роботи, як усвідомлення лексичного значення слова, опрацювання його вимови. Важливо, щоб учні вміли уважно вдивлятися в слово, карбувати його зоровий образ у пам'яті, лише після такої роботи доцільно пропонувати їм повторити прочитане слово, провести

вправи на розпізнавання нових або вже вивчених букв (букварний період).

Найбільшого поширення метод цілих слів набув у 1921–1922 роках. Саме тоді Яків Чепіга опублікував буквар «Веселка» і читанку «Веселка». Буквар був побудований за звуковим аналітико-синтетичним методом і мав на меті, за словами самого автора, дати дітям можливість легко, вільно і без зусиль навчитися читати, розвивати мислення і мовлення. Однак для досягнення поставлених цілей автор букваря відходить від звукового аналітико-синтетичного методу, зовсім уникаючи роботи над злиттям звуків – літер, і з перших днів дитини в школі пропонує текст. Текст використовується для слухання, а з окремих запропонованих слів тексту діти складають речення і короткі власні розповіді.

На думку Я. Чепіги, метод цілих слів є найбільш досконалим для навчання першокласників читати. Він уважав, що інші методи вимагають від учителя докладати чимало зусиль, добирати прийоми, які б активізували мислення та діяльність дитини. Для застосування методу цілих слів потрібна читанка або окремі тексти для того, щоб уже з перших уроків діти мали можливість слухати, повторювати, сприймати і відтворювати почуте, що сприятиме збагаченню їхнього словникового запасу та вмінню говорити чітко і правильно. Перевага цього методу, на думку Чепіги, полягає ще й у тому, що він природніший для дитини, ніж інші. В основу сприймання покладено ціле слово, речення, як і в мовленні людей. До розуміння звука доходять лише після того, як промовляють речення, з метою виділення в них окремих слів. Тільки після повторення за вчителем (умовного прочитування) слів переходять до аналізу звуків і ознайомлення з літерами.

Під час роботи з текстом Чепіга радить використовувати такі прийоми (Богданець-Білоskalенко Н. І., 2013): приносити на заняття той предмет, про який діти читатимуть (ось тут стане в нагоді технологія «бриколаж»; розгляд предмета (назву предмета – слово – учитель записує на дошці); опис предмета, розповідь про нього (а тут можна скористатися методикою «сторітелінг» або кубиками Рорі); моделювання слова з букв розрізної азбуки; складання речення з написаним словом і його моделювання (зі смужок паперу); читання художнього сюжетного тексту про цей

предмет (згадайте про театралізацію тексту!); слухання – аудіювання тексту (добукварний період); вилучення нового слова з тексту та робота над ним (складіть із дитиною сінквейн або діаманту, намалюйте елементарну інтелект-карту).

У підсумку про можливості методу цілих слів можна констатувати, що він у комплексі зі звуковим аналітико відкриває сьогодні українській школі великі можливості для його застосування, що уможливить співпрацю учня і вчителя у процесі формування вмінь читати та розвитку всіх видів мовленнєвої діяльності, особливо – аудіювання – слухання, розуміння.

Метод цілих слів дає змогу застосовувати усне мовлення, що сприяє збагаченню словникового запасу дітей та вмінню говорити чітко і правильно. Перевагу цьому методу Чепіга надавав ще й тому, що він більш природний для дитини, ніж інші. В основу сприймання покладено ціле речення, як і звичайно в розмові людей. До розуміння звука, слова діти доходять лише після того, як вивчають багато речень, із метою виділення в них окремих слів. Тільки після вивчення слів переходять до аналізування й ознайомлення зі звуками та літерами.

У одному з численних підручників для молодшої школи, букварі «Крок за кроком», Я. Чепіга рекомендує навіть певну послідовність дій учителя.

Так, скажімо, він радить починати зі збудження інтересу до теми, мети і завдань заняття. На цьому етапі вчитель може показати учням гіф-картинку або колаж, поєднання статичної та динамічної інформації дозволить учням краще зрозуміти сутність заняття і його основну тему.

Далі Яков Чепіга радить використовувати бесіду за малюнком. Зазначимо, що такі малюнки можуть бути як самостійними, так і частиною іншого тексту – колаж або дошка візуалізації, коли учні зможуть побачити логіку поєднання різних картинок і малюнків для кращого розуміння теми уроку.

На наступному етапі автор методики передбачає малювання, ліплення, вирізування та виготовлення предметів, що розкривають тему. Тут можна порадити вчителю створювати разом із учнями книги «нового формату»: арт-бук, зін, лепбук, партворт.

Далі вчитель може скористатися певними ігровими методиками з метою глибокого розкриття теми. Діапазон ігор, під

час яких учні можуть опановувати читання, дуже широкий – від традиційних до комп'ютерних.

Велику увагу Я.Чепіга приділяв читанню тексту під малюнком. Читати може як сам учитель, коли діти сприймають аудіальну інформацію, так і учні. Можна запропонувати елементи театралізованого читання.

Дуже важливою є роль бесіди про частини цілого та читання назв цих частин. Тут учитель може скористатися цілою низкою запитань до тексту для того, щоб учні краще зрозуміли, наскільки пов'язані між собою зміст тексту та його назва.

На фінальному етапі роботи вчитель може запропонувати учням написання слів із тексту. Тут можна показати дітям заздалегідь створену «хмарку слів», а вони мають переписати ці слова у свої зошити. Слова можуть бути написані вчителем на звичайній шкільній дошці.

Цей метод відкриває сучасній українській школі великі можливості для застосування самодіяльності та співпраці учня і вчителя, сприяє легкому і доступному читанню дітей молодшого шкільного віку.

Проблема читання в епоху мультимедіа – це проблема адаптації людського мозку до автоматизації, відповідно читацька поведінка сучасної дитини пов'язана зі змінами сприйняття текстів, переважання «швидкого читання» над повільним, вдумливим читанням, звичкою до постійних перемикань між різними текстами, між текстами і діями. Крім того, читання молодших учнів (уголос, про себе, за текстом, по пам'яті) не реалізується ізольовано від інших форм мови; воно здійснюється через утворення специфічних структур регуляції, до складу яких входить і письмо (написаний текст). Тому надзвичайно важливо, щоб діти не просто переписували власноруч певні тексти, але й створювали такі тексти самі, «з чистого аркуша».

Список використаних джерел

1. Богданець-Білоskalенко Н. І. Використання науково-методичних ідей Якова Чепіга у практичній діяльності сучасної початкової школи / Н. І. Богданець-Білоskalенко // Педагогіка. – 2013. – № 1. – С. 1–19.

2. Гич Г. М. Учні Нової української школи як носії «нової грамотності» і суб'єкти освітнього процесу / Г. М. Гич // Мистецтво та освіта. – 2019. – № 1. – С. 5–7.

3. Кондаков *И. В.* «Зричитель»: новый субъект современной культуры / И. В. Кондаков // <https://doi.org/10.25281/2072-3156-2016-13-5-516-525>

4. Назаров М. М., Ковалёв П. А. Изменения медиасферы и современные практики чтения [Электронный ресурс] / М. М. Назаров, П. А. Ковалёв // Социологические исследования. – 2017. – № 2. – С. 84–95. Режим доступа: <https://rucont.ru/efd/587482>

5. Фасоля А. М. Модель дитячого читання у ХХІ столітті / А.М. Фасоля // Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського. – 2012. – Вип. 3. – С. 358–370 // Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/npdnpbc_2012_3_37

6. Читання «від тексту до букви» – природний спосіб навчання читати / Уклад. Галина Захарчук. – Львів, 2010. – 20 с.